

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

**HỘI HÁT SOONGHAO VỚI VẤN ĐỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY
DÂN CA CỦA NGƯỜI NÙNG PHÀN SLÌNH TẠI XÃ QUẾ SƠN,
HUYỆN SƠN ĐỘNG, TỈNH BẮC GIANG**

Khóa luận tốt nghiệp cử nhân văn hóa
Ngành: Văn hóa dân tộc thiểu số

Sinh viên thực hiện: Nguyễn Thị Tuyết

Giảng viên hướng dẫn: TS. Phạm Việt Long

HÀ NỘI - 2010

MỤC LỤC	1
LỜI CẢM ƠN	3
MỞ ĐẦU	4
1. Tính cấp thiết của đề tài.....	4
2. Tình hình nghiên cứu.....	5
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	6
4. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu.....	6
5. Phương pháp nghiên cứu.....	7
6. Nội dung và bố cục khoá luận	7
NỘI DUNG	
Chương một	
TỔNG QUAN VỀ NGƯỜI NÙNG PHÀN SÌNH Ở XÃ QUẾ SƠN, HUYỆN SƠN ĐỘNG, TỈNH BẮC GIANG	8
1.1. Khái quát về điều kiện tự nhiên, kinh tế- xã hội ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.....	8
1.1.1. Vài nét về tỉnh Bắc Giang.....	8
1.1.2. Khái quát về huyện Sơn Động.....	9
1.1.1.3. Khái quát về điều kiện tự nhiên, kinh tế- xã hội ở xã Quế Sơn.....	10
1.2. Tổng quan về văn hoá của người Nùng Phàn Sình ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.....	11
1.2.1. Lịch sử tộc người.....	11
1.2.2. Đặc điểm kinh tế- xã hội.....	12
1.2.3. Đặc trưng văn hoá.....	13
chương hai	
HỘI HÁT SOONGHAO CỦA NGƯỜI NÙNG PHÀN SÌNH Ở XÃ QUẾ SƠN, HUYỆN SƠN ĐỘNG, TỈNH BẮC GIANG	27
2.1. Khái quát về dân ca của người Nùng Phàn Sình ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.....	27
2.1.1. Thể loại.....	27
2.1.2. Không gian diễn xướng.....	31
2.1.3. Những giá trị văn hoá.....	36

2.1.4. Vai trò của dân ca đối với đời sống và văn hoá của đồng bào Nùng Phàn Slinh.....	39
2.2. Hát sli và hội hát Soonghao của người Nùng Phàn Slinh ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.....	42
2.2.1. Hát sli	42
2.2.2. Khái quát về lễ hội hát Soonghao của người Nùng Phàn Slinh ở xã Quế Sơn.....	44
2.2.3. Diễn trình lễ hội.....	48
2.2.4. Nội dung phản ánh của lễ hội.....	50
2.2.5. Ý nghĩa lễ hội.....	56

Chương ba

VẤN ĐỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY DÂN CA NÙNG PHÀN SLINH QUA HỘI HÁT SOONGHAO Ở XÃ QUẾ SƠN, HUYỆN SƠN ĐỘNG, TỈNH BẮC GIANG.....	61
3.1. Dân ca trong đời sống của người Nùng Phàn Slinh ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động trong giai đoạn hiện nay.....	61
3.2. Những biến đổi và nguyên nhân biến đổi dân ca trong giai đoạn hiện nay.....	65
3.2.1. Những biến đổi.....	65
3.2.2. Nguyên nhân biến đổi.....	68
3.3. Một số biện pháp nhằm bảo tồn và phát huy dân ca của người Nùng Phàn Slinh qua hội hát Soonghao ở xã Quế Sơn.....	70
KẾT LUẬN.....	78
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	81
DANH SÁCH NHỮNG NGƯỜI CUNG CẤP TƯ LIỆU.....	83
PHỤ LỤC.....	84

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới TS. Phạm Việt Long, đã tận tình hướng dẫn và chỉ bảo em trong quá trình thực hiện đề tài. Qua đây em cũng xin gửi lời cảm ơn tới các thầy cô trong khoa Văn hoá dân tộc thiểu số đã tạo điều kiện cho em thực hiện đề tài nghiên cứu này. Đây là lần đầu tiên em thực hiện một công trình nghiên cứu khoa học nên chắc chắn bài viết sẽ không tránh khỏi những thiếu sót. Vậy sinh viên kính mong các thầy cô đóng góp ý kiến và chỉ bảo nhiều hơn để em có được kinh nghiệm cho những bài viết lần sau.

Em xin chân thành cảm ơn !

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Văn hoá - một lĩnh vực rộng lớn và có vai trò quan trọng đối với đời sống xã hội con người. Trong những năm gần đây, Đảng và nhà nước ta đã có nhiều chủ trương chính sách phát triển văn hoá trong thời kỳ công nghiệp hoá – hiện đại hoá đất nước. Nghị Quyết Đại hội lần thứ Tư Ban chấp hành trung ương Đảng khoá VII đã xác định: “Văn hoá là nền tảng tinh thần của xã hội, vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy kinh tế - xã hội phát triển.” Hội nghị lần thứ Năm ban chấp hành trung ương Đảng khoá VIII đã đưa ra Nghị Quyết về “Xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc văn hoá dân tộc”.

Trong những năm gần đây, dưới sự tác động của quá trình công nghiệp hoá - hiện đại hoá đất nước, ảnh hưởng của nền kinh tế theo cơ chế thị trường và quá trình hội nhập quốc tế mạnh mẽ, một số giá trị trong văn hoá truyền thống các dân tộc thiểu số đã và đang đứng trước nguy cơ bị biến đổi, bị mai một. Các giá trị văn hoá truyền thống của dân tộc Nùng trong cả nước nói chung và với nhóm người Nùng Phàn Slình tại huyện Sơn Động nói riêng cũng không tránh khỏi điều này.

Người Nùng Phàn Slình ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang là một tộc người có bản sắc văn hoá truyền thống rất phong phú. Tuy nhiên cũng như một số dân tộc anh em khác trong cả nước nói chung, hiện nay một số giá trị văn hoá truyền thống của người Nùng Phàn Slình nơi đây đang bị biến đổi và biến mất. Trong số những nét văn hoá truyền thống đặc sắc nhất của đồng bào Nùng Phàn Slình ở xã Quế Sơn phải nói đến ở đây đó là kho tàng dân ca. Dân ca được xem như là nét văn hoá tiêu biểu nhất của đồng bào và cũng là nơi chứa đựng nhiều giá trị văn hoá tộc người nhất. Người Nùng Phàn Slình từ xưa đến nay vẫn coi các làn điệu Sli (còn gọi là hát Soonghao) là niềm tự hào riêng có của tộc mình. Nhưng khoảng hai thập kỷ trở lại đây thì vốn dân ca cũng như hát Sli đã gần như bị lãng quên và ngày càng trở lên xa lạ, đặc biệt đối với các thế hệ trẻ người Nùng Phàn Slình. Vì vậy, việc khôi phục và phát huy vốn dân ca trong cộng đồng hiện nay đã trở nên vô cùng cấp thiết. Hơn nữa, khôi phục và phát triển hình thức sinh hoạt hát Sli - một giá trị nghệ thuật đặc sắc của người Nùng Phàn Slình càng có ý nghĩa

lớn hơn. Đây là một hình thức sinh hoạt văn hoá độc đáo và đặc sắc của người Nùng Phàn Slinh đã từng tồn tại, phát triển lâu đời tại xã Quế Sơn và trong giai đoạn hiện nay nó càng phải được bảo tồn, phát huy hơn nữa. Tuy vấn đề quan trọng như vậy, nhưng chưa có công trình nào nghiên cứu sâu về hội hát soonghao của người Nùng Phàn Slinh tại xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang. Đây là một trong những điểm còn trống trong khoa học, cần được khắc phục.

Là sinh viên của khoa văn hoá dân tộc thiểu số khi ra trường sẽ làm công tác quản lý văn hoá các dân tộc thiểu số, bản thân cũng là một người yêu thích được nghe hát Sli và cũng đã nhiều lần được nghe hát Sli của đồng bào Nùng Phàn Slinh tại địa phương, tuy khả năng của bản thân còn nhiều hạn chế nhưng người viết đã mạnh dạn chọn đề tài: Hội hát Soonghao với vấn đề bảo tồn và phát huy dân ca của người Nùng Phàn Slinh tại xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

2. Tình hình nghiên cứu

Hát Sli và dân ca của người Nùng Phàn Slinh tại huyện Sơn Động được nhiều người biết đến, nhưng cho đến nay chưa có một công trình nghiên cứu nào, chưa có một nhà nghiên cứu văn hoá nào thực sự đi sâu tìm hiểu dân ca của nhóm người này. Hiện nay chỉ có một số cuốn sách giới thiệu khái quát về văn hoá cũng như dân ca các tộc người trong tỉnh Bắc Giang như:

- *Di sản văn hoá Bắc Giang về văn hoá phi vật thể* – Bảo tàng Bắc Giang – xuất bản 2006.

Trong cuốn sách này có đề cập khái quát về các làn điệu dân ca của các dân tộc thiểu số, trong đó có dân ca Nùng.

- *Truyền thống văn hoá thông tin huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang* - xuất bản tháng 08 năm 2007.

Cuốn sách này nói về văn hoá truyền thống các dân tộc trong huyện, trong đó nói đến văn hoá của người Nùng và cũng giới thiệu đôi nét về dân ca Nùng Phàn Slinh.

- *Địa chí Bắc Giang (phần văn hoá - xã hội)* – xuất bản tháng 6 năm 2008.

Cuốn sách cũng nói về văn hoá truyền thống các dân tộc trong tỉnh.

- *Bước đầu tìm hiểu ca nhạc dân gian Việt Bắc* – Tác giả Đỗ Minh - NXB Việt Bắc, Thái Nguyên -1975.

Cuốn sách này đã trình bày khá đầy đủ dân ca các dân tộc sinh sống tại vùng Việt Bắc, trong đó có dân ca của người Nùng. Tuy nhiên tác giả mới chỉ dừng lại ở giới thiệu khái quát chứ chưa đi sâu tìm hiểu thật kỹ và có hệ thống dân ca của từng tộc người.

- *Dân ca các dân tộc thiểu số Việt Nam* của Nguyễn Văn Trụ - NXB Văn hoá dân tộc Hà Nội – 1997.

Tác giả sưu tầm, thống kê có hệ thống các thể loại dân ca của các dân tộc anh em. Tuy nhiên, cuốn sách này cũng mới chỉ dừng lại ở việc giới thiệu các thể loại mà chưa đi sâu vào phân tích.

Nhìn chung đã có một số tác giả dành nhiều công sức đi sâu tìm hiểu về dân ca Nùng cũng như hát Sli của người Nùng Phần Slinh trong cả nước nhưng dân ca và hát Sli của người Nùng Phần Slinh ở Bắc Giang thì hầu như chưa có nhà nghiên cứu nào viết thật kỹ. Các tác giả, các nhà nghiên cứu, các nhà văn hoá, các nhà sưu tầm với các tác phẩm, các công trình nghiên cứu trên mới chỉ dừng lại ở giới thiệu khái quát, sơ lược, chưa đi sâu vào phân tích tìm hiểu thật kỹ, thật cụ thể, thật chi tiết về dân ca Nùng nói chung và hát sli của người Nùng Phần Slinh nói riêng.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

* Đối tượng nghiên cứu

Dân ca và hát Sli của người Nùng Phần Slinh. Đi sâu vào tìm hiểu, mô tả, phân tích hội hát Soonghao của người Nùng Phần Slinh tại xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

* Phạm vi nghiên cứu

Do thời gian có hạn nên trong công trình này người viết chỉ tìm hiểu hội hát Soonghao của người Nùng Phần Slinh tại xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

4. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu

Khảo sát, miêu tả, phân tích hội hát Soonghao của người Nùng Phần Slinh tại xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang để từ đó thấy được những nét khác biệt, nét đặc trưng của lễ hội này. Mặt khác rút ra những điểm giống và khác nhau của lễ hội này so với các lễ hội văn nghệ cổ truyền khác của người Nùng cũng như các dân tộc thiểu số khác trong tỉnh Bắc Giang.

Tìm ra ý nghĩa của lễ hội đối với đời sống văn hoá tinh thần của người Nùng Phần Slinh trong giai đoạn hiện nay. Vai trò của lễ hội này đối với công tác bảo tồn, gìn giữ và phát huy dân ca cũng như bản sắc văn hoá tộc người trong giai đoạn hiện nay.

Qua lễ hội hát Soonghao đề xuất một số biện pháp, phương hướng bảo tồn, phát huy dân ca và văn hoá của người Nùng Phàn Slinh trong thời kỳ hiện nay..

Giúp các cơ quan quản lý, các nhà lãnh đạo, những người làm công tác văn hoá có biện pháp tiếp tục duy trì tổ chức lễ hội thường xuyên. Đồng thời đề xuất một số biện pháp nhằm mở rộng về quy mô, phạm vi, chất lượng của lễ hội cũng như có các hình thức tổ chức lễ hội sao cho phù hợp với nhu cầu thực tiễn của đồng bào.

5. Phương pháp nghiên cứu

Đề hoàn thành bài khoá luận người viết đã sử dụng nhiều phương pháp như điều tra, khảo sát, phỏng vấn, sưu tầm, điền dã. Trong đó phương pháp điền dã với việc theo dõi trực tiếp và toàn bộ lễ hội này đã mang lại nhiều tư liệu quý giá phục vụ cho việc hoàn thành khoá luận.

Sử dụng phương pháp liên ngành giữa dân tộc học, văn hoá học, xã hội học để có cái nhìn toàn diện, sâu sắc hơn và cách đánh giá khách quan hơn về lễ hội.

Ngoài ra còn sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp và so sánh để rút ra được những đặc điểm chung cũng như những đặc điểm riêng của lễ hội. Từ đó có căn cứ để so sánh với những lễ hội văn nghệ cổ truyền khác của người Tày- Nùng ở các địa phương khác trong tỉnh Bắc Giang.

6. Nội dung và bố cục khoá luận

Ngoài các phần mở đầu, kết luận và phụ lục, nội dung Khoá luận còn bao gồm ba chương lớn sau đây:

Chương một: Tổng quan về người Nùng Phàn Slinh ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

Chương hai: Hội hát Soonghao của người Nùng Phàn Slinh ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

Chương ba: Vấn đề bảo tồn và phát huy dân ca Nùng Phàn Slinh qua hội hát Soonghao ở xã Quế Sơn, huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chu Thái Sơn: *Hỏi đáp về bảo tồn, phát huy di sản văn hoá các dân tộc thiểu số*, NXB Văn Hoá Dân Tộc, Hà Nội – 2009.
2. Chu Thái Sơn- Hoàng Hoa Toàn: *Người Nùng*, NXB Trẻ, TP Hồ Chí Minh- 2006.
3. Đinh Gia Khánh: *Trên đường tìm hiểu văn hoá dân gian*, NXB khoa học xã hội, HN- 1989.
4. Đỗ Minh: *Bước đầu tìm hiểu ca nhạc dân gian Việt Bắc*, NXB Việt Bắc, Thái Nguyên- 1975.
5. Hoàng Hữu Bình: *Các tộc người ở miền núi phía Bắc Việt Nam và môi trường*, NXB khoa học xã hội, Hà Nội- 1998.
6. Hoàng Nam: *Dân tộc học đại cương*, NXB giáo dục, Hà Nội- 1997.
7. Hoàng Nam: *Dân tộc Nùng ở Việt Nam*, NXB văn hoá dân tộc, Hà Nội- 2002.
8. Hoàng Nam: *Đặc trưng văn hoá cổ truyền các dân tộc Việt Nam*, NXB văn hoá dân tộc, Hà Nội- 2002.
9. Hoàng Nam: *Văn hoá các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam*, NXB văn hoá dân tộc, Hà Nội- 2004.
10. Lê Ngọc Thăng- Lâm Bá Nam: *Di sản văn hoá các dân tộc Việt Nam*, NXB văn hoá dân tộc, Hà Nội- 1990.
11. Lộc Bích Kiệm: *Đặc điểm dân ca đám cưới Tày- Nùng xứ Lạng*, hội văn học nghệ thuật Lạng Sơn.
12. Nông Thị Ninh: *Âm nhạc dân gian các dân tộc Tày- Nùng- Dao Lạng Sơn*, NXB văn hoá thông tin, Hà Nội- 2005.
13. Nguyễn Đình Hoa: *Các dân tộc ở Việt Nam*, NXB khoa học xã hội, Hà Nội- 1983.
14. Nguyễn Văn Huy: *Bức tranh văn hoá các dân tộc Việt Nam*, NXB giáo dục, Hà Nội- 1997.
15. Ngô Văn Lệ: *Văn hoá các dân tộc Việt Nam*, NXB giáo dục, Hà Nội- 1997.

16. Nguyễn Văn Trụ: *Dân ca các dân tộc thiểu số Việt Nam*, NXB văn hoá dân tộc, Hà Nội-1997.

17. Phan Phúc Minh: *Tìm hiểu dân ca Việt Nam*, NXB âm nhạc, Hà Nội-1994.

18. Trần Quốc Vượng: *Cơ sở văn hoá Việt Nam*, NXB giáo dục, Hà Nội- 1999.

19. *Di sản văn hoá Bắc Giang*, sở VH TT Bắc Giang-2006.

20. *Địa chí Bắc Giang*, sở VH TT Bắc Giang, tháng 06- 2008.

21. *Truyền thống văn hoá các dân tộc thiểu số Bắc Giang*, tư liệu bảo tàng Bắc Giang.

22. *Truyền thống văn hoá thông tin Sơn Động*, sở VH TT Bắc Giang, tháng 08-2007.